

Zastrupljen plen v osrčju Afrike

HUMPHREY, C.: Poisoned prey in the heart of Africa, *New Scientist*, 24. november 1990.

Avtor članka je priznan angleški ornitolog, član British Trust for Ornithology in je veliko raziskoval ptičji svet Afrike.

Pesticida DDT in dieldrin sta bila zaradi usodnih posledic na ekosistemih v zgodnjih sedemdesetih letih prepovedana tudi v večini dežel v razvoju. Med najbolj prizadetimi so bile ptice roparice. V naslednjih letih si je mnogo ogroženih populacij ptic roparic opomoglo, vendar ne vse enako dobro. Ameriški ornitologi so iskali vzroke in ugotovili, da imajo sokoli selci, ki so jih ujeli med migracijo iz zimovališč centralne in južne Amerike, v tolšči akumulirano toliko DDT, da je onemogočeno uspešno razmnoževanje populacij (do podobnih odkritij so prišli tudi evropski ornitologi, ko so raziskovali sokola selca, ki zimuje v Afriki).

Ta odkritja so pomenila veliko presenečenje. Do takrat je veljalo prepričanje, temelječe na starejših raziskavah, da so organski kloridi v aridnih področjih relativno neobstojni. Procesi organske in anorganske razgradnje naj bi potekali zaradi dispergirčnosti (močni vetrovi), intenzivne insolacije in visokih temperatur vsaj dvakrat hitreje kot v območjih z zmerno klimo.

Ornitologi so težko dokazali, da procesi akumulacije organskih kloridov ogrožajo afriške in evropske plenilce. V Afriki praktično ni ustreznih raziskovalcev, poleg tega ptiči gnezdiijo na skritih in nedostopnih mestih. Med leti 1979 in 1988 je bilo v centralni Afriki objavljenih samo 20 študij o plenilcih. Zato so uporabili tudi gradivo iz evropskih in ameriških raziskav. Evropski in ameriški plenilci imajo podobne fiziološke odzive na organske kloride kot afriški. Vpliv DDT-ja in dieldrina so proučevali z meritvijo ostankov pesticidov v možganih mrtvih ptic in v jajcih. Podatki iz dvajsetih afriških študij so pokazali, da je šest vrst plenilcev akumuliralo toliko DDT-ja, da količina že povzroča upadanje populacije zaradi tanjšanja jajčnih

lupin. Najvišje koncentracije DDT-ja so imele populacije plenilcev iz gosto naseljenih predelov Afrike.

Prepoved ali omejitev porabe pesticidov, kar so storile mnoge dežele tretjega sveta, ni tako enostavno, kot se zdi. Organski kloridi so odigrali ključno vlogo pri kontroli raznih nalezljivih boleznih in zaščiti hrane v Afriki. Naštejmo jih nekaj: komarji anophelene (prenašalci mrzlice), ce-ce muha (spalna bolezen), kobilice, rožnati črv na bombažu, termiti, zaščita semen.

Doze, priporočene v Afriki, so 10 do 100-krat višje od tistih, uporabljenih v Angliji, ko je v šestdesetih letih prišlo do množičnih poginov golobov in plenilcev. Zaradi intenzivne rabe DDT-ja in dieldrina so motnje ekosistemov v Afriki kljub manjši persistenci pesticidov, vsaj enakovredne tistim v Evropi.

V območjih z zmerno klimo je v zimskem času rastlinstvo in živalstvo večinoma v stanju delne ali popolne dormance. V pretežnem delu Afrike življenjski procesi niso ciklično počasnejši, čeprav nastopi v aridnih in semiaridnih predelih dormanca zaradi suše. Zato pomeni uporaba »poceni«¹ pesticidov v Afriki preživetje za človeka, njegove črede in poljščine.

Zaradi vsega navedenega ni opravičila za nadaljnjo rabo organskih kloridov v Afriki, čeprav bi bilo neodgovorno zahtevati takojšnjo prepoved. Prav tako je malo opravičila za razvite države, da ne omogočajo tretjemu svetu nakupa in prenosa tehnologij za izdelavo trenutno dražjih vendar manj nevarnih nadomestnih kemičnih snovi, kot so piretroidni pesticidi, feromoni ipd.

Jurij Diaci